

Nemzetközi konferencia az RKK fennállásának 40. évfordulója alkalmából

Report on the „Regional and rural development trends over the last forty years – RKK40 anniversary conference”

ZSIBÓK ZSUZSANNA, HORECZKI RÉKA

ZSIBÓK Zsuzsanna: tudományos főmunkatárs, HUN-REN Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; 7621 Pécs, Papnövelde u. 22.; zсібok.zsuzsanna@krtk.hun-ren.hu; <https://orcid.org/0000-0001-9383-1134>

HORECZKI Réka: tudományos főmunkatárs, HUN-REN Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; 7621 Pécs, Papnövelde u. 22.; horeczki.reka@krtk.hun-ren.hu; <https://orcid.org/0000-0003-3131-681X>

Zsuzsanna ZSIBÓK: senior research fellow, Institute for Regional Studies, HUN-REN Centre for Economic and Regional Studies; Papnövelde u. 22., H-7621 Pécs, Hungary; zсібok.zsuzsanna@krtk.hun-ren.hu; <https://orcid.org/0000-0001-9383-1134>

Réka HORECZKI: senior research fellow, Institute for Regional Studies, HUN-REN Centre for Economic and Regional Studies; Papnövelde u. 22., H-7621 Pécs, Hungary; horeczki.reka@krtk.hun-ren.hu; <https://orcid.org/0000-0003-3131-681X>

A HUN-REN KRTK Regionális Kutatások Intézete fennállásának 40-edik évfordulója alkalmából 2024 májusában háromnapos rendezvénysorozatot szervezett, melynek helyszíne a Pécsi Püspökség Magtár Rendezvényközpontja volt. Az eseménysorozat első napján, 2024. május 28-án a magyar nyelvű Falukonferencia került megrendezésre. A rendezvénysorozat második és harmadik napján angol nyelvű, nemzetközi konferenciára került sor.

A Regionális Kutatások Intézetének jogelődjét, a Dunántúli Tudományos Intézetet (DTI) 1943-ban alapították Pécsen. Az 1955 óta akadémiai kutatóintézetként működő DTI bázisán 1984-ben szerveződött a Regionális Kutatások Központja (RKK) és nyerte el a vidéki egységekre épülő, hálózatos szervezeti struktúráját, amelyet azután is megőrzött, hogy 2012-ben az MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpontba (KRTK) integrálódott. Az Intézet vezető szerepet tölt be a regionális tudomány hazai műhelyei között nemcsak méreténél fogva, hanem mert négy tudományos osztálya az ország különböző régióiban van jelen, ezért értékes helyi tudással és beágyazottsággal rendelkezik. Az ország versenyképessége, kiegyensúlyozott fejlődése szempontjából kulcsfontosságú a természeti, társadalmi, illetve gazdasági erőforrások területi mintázatainak ismerete, a térbeli egyenlőtlenségek mérséklése, amely komplex társadalomtudományi megközelítést kíván. Magyarországon a hazai regionális tudomány bázisintézete, a KRTK Regionális Kutatások Intézete rendelkezik az interdiszciplináris

kutatásokhoz szükséges kritikus mérettel a közgazdaságtudomány, a geográfia, a szociológia, a politológia és a jogtudomány képviselőinek együttműködésében, felkészült tudást biztosítva a fenti témakörökben.

A KRTK Regionális Kutatások Intézetének munkatársai azon munkálkodnak kutatói és oktatói, doktori iskolavezetői és tudományszervezői tevékenységük során, hogy erősítsék a hazai regionális tudomány pozícióit. Valamennyien elkötelezettek a tudományterület magas szinten történő művelése mellett; ugyanakkor továbbra is egyensúlyt szándékoznak tartani a hazai és nemzetközi kutatások, az ezek eredményeit közlő publikációk között a magyar, és ezen belül a vidéki tudományosság érdekében. E kettős elköteleződés az RKI múltjában gyökerező érték-alapokon áll, amely hidat ver múlt és jövő között (<https://rki.krtk.hun-ren.hu>).

A 40 éves fennállást ünneplő konferencia a „Regional and rural development trends over the last forty years” címet viselte. A két nap alatt egy teljes délelőttöt felölelő plenáris tömb, egy kerekasztal-beszélgetés és 17 szekció szerveződött. A nyitó plenáris ülésen neves előadók sorakoztak fel. A konferencia vendége volt Navracsics Tibor közigazgatási és területfejlesztési miniszter, aki előadásában áttekintette a magyar regionális fejlődés elmúlt évtizedeit, kezdve a rendszerváltás előtti évek kihívásaival (a felgyorsuló urbanizáció nyomán megjelenő lakhatási válság, az ipar térszertése a gazdaság gyenge versenyképessége miatt, a túlcenralizált döntéshozatalból fakadóan a területi döntéshozói szintek gyengesége, a vidéki gazdasági pólusok relatíve kis mérete), majd kitért a rendszerváltás okozta krízisre, ami kiélezte a területi egyenlőtlenségeket. A 2010-es években számos – részben örökölt – nehézséggel kellett szembenéznie a döntéshozóknak, köztük az intézményi gyengeségekkel, a stagnáló regionális különbségekkel, a klímaváltozás hatásaival, egyes térségek nehéz közlekedési elérhetőségével, a falvak és vidéki kisvárosok népességvesztésével, valamint a fejlesztéspolitikára jellemző ágazati szemlélettel a célzott területi támogatások rovására. A hazai területfejlesztési politika legnagyobb kihívásának tekinti, hogy az egy főre jutó GDP különbségei nem csökkentek az elmúlt évtizedekben, és megmerevedni látszik az ország északkeleti és délnyugati térségeinek lemaradása. A népességnövekedés kizárólag a budapesti agglomerációban, Győr környékén és a Balaton keleti medencéjénél figyelhető meg, miközben Budapest is népességvesztést szenved el. A hazai területfejlesztési politika jövőjére előre tekintve a miniszter három fő pillért emelt ki. Egyrészt a helyalapú megközelítést, a közigazgatási határokon átnyúló funkcionális övezetek szerepét, másrészt a finanszírozási rendszer megújítását, amelyben az ágazati és a területi beruházásokat komplex területi programokban kívánják integrálni, területfejlesztési alapról támogatni. Harmadrészt pedig az intézményi rendszernek is meg kell újulnia, ami által elérhetik az embereket, a többszintű kormányzás keretében szükséges a helyi szereplők és a kormányzati szervek kooperációja és egy új területi szolgálat felállítása.

A plenáris ülés második előadója Jakab Roland, a HUN-REN vezérigazgatója volt, aki áttekintette a kutatóhálózat jelenlegi helyzetét, a hálózatot érintő aktu-

ális folyamatokat. Hangsúlyozta, hogy mind a hálózatban, mind a hálózatot irányító központban a magasabb hatékonyságot, a magas színvonalú kutatásokat, az innovációt és azok komplex hatását kívánják szem előtt tartani. Az előadó részletezte a HUN-REN stratégiája megújításának folyamatát és a benne részt vevő különböző hazai és nemzetközi szereplők munkáját, valamint a megújulás különböző aspektusait, az ahhoz hozzájáruló programokat és kezdeményezéseket.

A vezérigazgatót követően Fertő Imre, a HUN-REN KRTK főigazgatója tartott előadást, bemutatva a kutatóközpont sajátosságait, misszióját és a keretei között folyó oktatói és kutatói munka hatását. A hivatalos megnyitót, köszöntőket Varjú Viktor, az RKI igazgatója koordinálta. A plenáris tömb szakmai előadásait Franziska Sielker, a Bécsi Műszaki Egyetem (Technische Universität Wien) és a Cambridge-i Egyetem oktatója nyitotta, a városok és régiók határokön átnyúló együttműködéséről beszélt európai kitekintésben. Kitért az együttműködések számának folyamatosan növekvő trendjére, azok lehetséges támogatási kereteire, az együttműködések különböző típusaira és megemlíttet néhány jellegzetes példát, köztük a Duna-menti együttműködések. A jövőbeli trendekre vonatkozóan új keretfeltételeket és tematikus elemeket mutatott be; ide tartoznak az éghajlatváltozás hatásai, a zöld átmenet, a demográfiai átmenet, a digitalizáció és a mesterséges intelligencia, az ipari átmenet és az ellátási láncok autonómiája, geopolitikai kihívások, valamint az uniós finanszírozási mechanizmusok várható diverzifikálása. Őt követte James W. Scott, a University of Eastern Finland professzora és a HUN-REN KRTK RKI munkatársa, aki „A határok, a geopolitika és a térképzetek közötti sokrétű kapcsolatok nyomon követése” címmel adott elő. Ebben bemutatta az RKI Határkutató csoportjában folyó munkát, a határok különböző értelmezését és azok jelentőségét az európai integráció által lefedett térben. Példaként említette a Kárpát-medence helyzetét és a határon átnyúló együttműködések intézményesülésének nehézségeit. Ezen együttműködések nehézségeinek feloldása csak lassan halad előre Európában, a társadalmi innováció és az intézményi változás evolúciós folyamatát tükrözi. A plenáris blokkot Benedek József zárta, a kolozsvári Babeş-Bolyai Egyetem professzora, aki az egyetem keretei között működő Fenntartható Fejlődés Kutatóközpont munkájának legújabb eredményeit mutatta be. Kutatásuk a Fenntartható Fejlődési Célok (SDG-k) mérésére, vizualizációjára és monitorozására irányult, amelynek során innovatív megfigyelési módszereket és GIS-eszközöket dolgoztak ki. Arra a kihívásra kívántak reagálni, hogy az SDG-k monitorozása regionális és helyi szinten mindezidáig nem valósult meg. Az SDG-k területén elért teljesítményt helyi szinten vizsgáló eszközrendszer azt mutatta ki, hogy a városias régiók fenntarthatóbbak, mint a vidéki térségek, ami annak tudható be, hogy a 17 fejlődési cél közül csupán három foglalkozik a környezeti fenntarthatósággal, míg a többi a fenntarthatóság társadalmi és gazdasági dimenzióját méri. Az általuk kidolgozott SDG Index bekerült a nemzetközi értékelési eszköztárba is.

A jubileumi konferencia első napjának további részében szekciósülés zajlottak négy különböző helyszínen, majd a nap szakmai programját egy kerekasztal-beszélgetés zárta le. Ennek témája a Magyarország fejlett és periférikus térségeiben végbemenő újraparosodás volt, amit a részt vevő szakértők Győr és Pécs példáján keresztül tárgyaltak meg. Gál Zoltán, a HUN-REN KRTK főmunkatársa és a Pécsi Tudományegyetem oktatója moderálta a beszélgetést, amelynek felkért hozzászólói Lux Gábor (HUN-REN KRTK RKI), Berkes Judit (HUN-REN KRTK RKI) és Trócsányi András (PTE) voltak. A beszélgetés fő tanulságai, hogy egy tágabb, európai kontextusban szemlélve a folyamatokat azt látjuk, hogy Európa nem tud irányító szerepet vállalni a jelenleg zajló ipari forradalomban, ugyanakkor a kelet-közép-európai újraparosodás eredményei felemásak. A beáramló külföldi működőtőke révén azok a régiók, amelyek részesültek belőle, jelentős fellendülésen mentek keresztül, míg az ebből kimaradók periferezálódtak. A régió egészében azonban az FDI-beáramlás egy aszimmetrikus függőséget eredményezett, és a kezdeti előnyök a továbbiakban már nem aknázhatók ki, megtorpant a növekedési ütem, ezért alternatív fejlődési lehetőségek után kell nézni. A két város, Pécs és Győr eltérő fejlődési útja a földrajzi fekvésükön túl történelmükben gyökerezik, ugyanis Győr az ipari forradalom idején olyan gépipari tevékenységekre szakosodott, amely hagyományait könnyen át lehetett konvertálni a rendszerváltás után megváltozott igényekre szabva. Míg Pécs számára jelentős jólétet biztosított a magas hozzáadott értékű iparágakra való szakosodás, az 1950-es évek után ez a fejlődés megtört, és az ipari szektor leépülése után nem tudta a bányászati tudását fejlődési bázisként használni. Ezzel egyidejűleg Pécsen az egyetem által biztosított tudás nem illeszkedett a helyi gazdaság igényeihez, míg Győr ennek a kihívásnak jól meg tudott felelni. Pécs esetében hiányzik a kritikus tömeg ahhoz, hogy a kulturális iparára tudjon támaszkodni, ugyanakkor Győr esetében is sérülékenységet okoz a járműipar egyoldalú ágazati dominanciája. Győr számára könnyebb lehet magasabb hozzáadott értékű alternatívák meghonosítása, ugyanakkor azonosíthatók Pécsen is olyan ágazatok, amelyek kis léptékben, de változatos körben biztosíthatják a hosszú távú fejlődést (a magas hozzáadott értékű feldolgozóipar, illetve az egyetem tudásbázisára építkező innovatív iparágak), mivel stabil családi vállalkozások, jó tudásbázissal, lassú növekedéssel, folyamatinnovációval és I4.0 megoldások alkalmazásával jellemezhetők. A periférikus térségekben megvalósuló, helyi, innovatív kezdeményezéseknek azonban egy szomorú tapasztalata Nyugat-Európában is, hogy a növekedés útját már nem tudják helyben megtalálni, így e vállalkozások idővel tovább mozdulnak nagyobb piaci lehetőségek, fővárosok vagy Magyarországról nyugati országok irányába. Nagyléptékű, ugrásszerű növekedést nem várhatunk Pécsen és a régiójában, de a fokozatos fejlődés útján, közepes léptékű innovációk révén, a vidéki Németország és a vidéki Ausztria vagy akár Csehország példáját követve stabilizálhatja a térség a helyzetét.

seket széles bázisú, diverzifikált tevékenységekkel kell támogatni, kisebb léptékben kezdve, és a fentebb leírtak szerint lépésről lépésre kell kiépíteni ezeket.

A jubileumi konferencia egyszerre volt vissza- és előre tekintő jellegű, de a nagyobb hangsúly a stratégiai szemléleten volt. A meghívott vendégek változatos összetétele tükrözte az intézet nyitottságát a nemzeti, sőt, uniós szintű politikai döntéshozók, valamint a hazai és a nemzetközi kutatói közösség felé, beleértve a Kárpát-medencéből érkezőket is. Amint az a konferencián többször is elhangzott, a regionális tudomány tárgykörébe tartozó számos permanens kihívást még nem sikerült megoldani, így még a következő 40 éven túl is szerteágazó kutatási irányok rajzolódnak ki a regionalista közösség számára.